

16.12.2005

1601/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

ALLE 15-VUOTIASTA KOSKEVAN ESITUTKINNAN PÄÄTÖKSEN PERUSTELUT

1 KANTELU

Kantelija pyysi 7.6.2004 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen ratkaisua ja menettelyä lievää vahingontekoa ja vahingontekoa koskevissa asioissa. Lisäksi hän pyysi tutkimaan, ovatko Helsingin kaupungin Stop töhryille -projektin vaatimat vahingonkorvaussummat kohtuullisia.

Kantelija katsoi poliisin tehneen päätöksen vahingontekoa koskevassa asiassa pelkän kotietsinnän ja keskusrikospoliisin lausunnon perusteella, jonka lausunnon tiivistelmä oli kantelijan mukaan myös virheellinen esitutkinnan päätöksessä, kun siinä ei tuotu esille lausunnon epävarmuustekijöitä. Kantelijan mukaan konstaapeli A antoi asianosaisille harhaanjohtavaa tietoa kyseisen lausunnon "raskauttavuudesta". Kantelija kyseenalaisti ylipäätään poliisin oikeuden päättää alle 15-vuotiaan rikoksesta epäillyn syyllisyydestä. Kantelija arvosteli myös sitä, ettei hän vielä (7.6.2004 mennessä) ollut saanut vastausta Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen poliisikomentajalle 16.2.2004 lähettämäänsä samaa asiaa koskevaan kanteluun.

Kantelija arvosteli myös lievää vahingontekoa koskevaa poliisin 22.1.2003 tekemää esitutkinnan päätöstä, kun kahden alaikäisen pojan oli katsottu syyllistyneen tekoihin vastoin heidän kiistämistään. Kantelijan mukaan kuulustelupöytäkirjaan oli virheellisesti merkitty vartija silminnäkijäksi, vaikka hän ei ollut raitiovaunussa, jossa tuhrinta tapahtui.

Kantelija kertoi, että Stop töhryille -projekti käyttää vartiointiliikettä saadakseen töhryjen tekijät kiinni, ja että puhdistushintoihin lisätään myös vartiointiliikkeestä aiheutuvia kuluja. Hän pyysi oikeusasiamiestä selvittämään, kuinka iso osuus vahingonkorvauksista muodostuu vartiointityön kustannuksista. Kantelijan mielestä Stop töhryille -projektista näyttäisi tulleen rahastuskeino. Puhelimitse 24.3.2005 kuultuna kantelija ilmoitti, että hän oli saanut neuvotelluksi kaupungin kanssa uuden sopimuksen korvauksista ja ettei hän ollut enää niinkään kiinnostunut kaupungin osuudesta, vaan ensisijaisesti poliisin menettelystä.

18.3.2005 päivätyssä lisäkirjeessään kantelija arvosteli vielä Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen toimintaa kantelijan pojan 14.12.2004 tapahtuneen kiinnioton yhteydessä (jolloin kantelijan poika oli jo täyttänyt 15 vuotta). Kantelija

oli kannellut kiinniotosta poliisilaitokselle, joka antoi hänelle vastauksen kanteluun 21.1.2005. Kirjoituksessaan oikeusasiamiehen kansliaan kantelija arvosteli poliisin menettelyä samoin perustein kuin poliisille tekemässään kantelussa ja lisäksi väitti, että hänen poikansa huono kohtelu poliisilaitoksella oli kosto siitä, että kantelija oli aikaisemmin kannellut poliisin menettelyistä. Kantelija väitti, että konstaapeli B:n puhe oli ollut poliisilaitoksella uhkailevaa ja vihjailevaa (siihen suuntaan, että poliisin toiminnasta tehty kantelu voisi johtaa uusiin rangaistuksiin). Kantelussa kysyttiin myös, miksi huoltajalle ilmoitettiin kiinniotosta vasta seitsemän tunnin jälkeen, miksi valvonta laiminlyötiin ja pojan annettiin olla ilman ravintoa ja nestettä yli seitsemän tuntia ja miksi kiinniotetulla ei ollut mahdollisuutta saada yhteyttä valvontahenkilöstöön.

3.10.2005 päivämässään lisäkirjeessä kantelija toimitti lisäaineistoa.

- - -

3 RATKAISU

Katson ylikonstaapeli C:n ja konstaapeli A:n menetelleen lainvastaisesti siinä, että he – C allekirjoittajana ja A laatijana – ovat muotoilleet esitutkinnan päätöksen 28.11.2003 siten, että alle 15-vuotiaiden henkilöiden on katsottu syyllistyneen rikoksiin. Pidän päätöksen perusteluita esitutkintalain 7 §:n 2 momentin ja syyttömyysolettaman kannalta tarpeettoman seikkaperäisinä tilanteessa, jossa epäiltyä ei voida saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Päätöksen perusteluissa ei ole myöskään otettu objektiivisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla huomioon tasapuolisesti epäilyjä vastaan puhuvia seikkoja.

Katson myös rikoskomisario D:n 22.1.2003 tekemän esitutkinnan päätöksen olevan esitutkintalain 7 §:n 2 momentin ja syyttömyysolettaman kannalta ongelmallinen.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Selvitysten sisältö

Sisäasiainministeriön poliisiosasto

Sisäasiainministeriön poliisiosasto totesi 15.12.2004 päivätyssä lausunnossaan, että rikosilmoituksen johdosta toimitetussa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana toimineen ylikonstaapeli C:n 28.11.2003 tekemän päätöksen perusteluissa on epäillyn alle 15-vuotiaan henkilön todettu syyllistyneen useisiin vahingontekoihin. Lausunnossa todettiin edelleen, että rikosilmoituksen johdosta toimitetussa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario D:n 22.1.2003 tekemän päätöksen perusteluissa on todettu nimeltä mainittujen alle 15-vuotiaiden henkilöiden syyllistyneen töhryn kirjoittamiseen raitiovaunuun.

Poliisiosaston näkemyksen nämä merkinnät eivät ole (syyttömänä kohtelemiseen velvoittavan) esitutkintalain 7 §:n 2 momentin mukaisia. Lausunnon mukaan verrattaessa vahingontekoa koskevan rikosilmoituksen päätöksen perusteluita muuhun esitutkintamateriaaliin ilmenee, että päätöksessä on pikemminkin otettu huomioon epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttaneita seikkoja. Tämä tulee ilmi esimerkiksi tarkasteltaessa rikosteknisen laboratorion lausunnon sisältöä ja sitä, miten sitä on tulkittu tutkinnan lopettamispäätöksessä.

Poliisiosasto piti päätöksen perusteluita pääosiltaan tarpeettomina. Riittävä perustelu tutkinnan lopettamiselle olisi ollut, että on käynyt selville, ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä. Esitutkinnan tuloksia ei olisi tullut selostaa päätöksen perusteluissa. Ministeriö katsoi myös, että tekijän syyllisyydestä ei täydy olla täyttä näyttöä, jos tutkinta lopetetaan epäilyn ollessa alle 15-vuotias. Syytä epäillä -kynnyksen ylittyttyä alle 15-vuotiaan osalta on tutkinta ministeriön mukaan toimitettava riittävässä laajuudessa esimerkiksi sen selvittämiseksi, voidaanko saman teon johdosta epäillä syylliseksi muita, mahdollisesti yli 15-vuotiaita henkilöitä.

Yleisemmällä tasolla sisäasiainministeriö vertasi lausunnossaan käsillä olevan alle 15-vuotiasta koskevan esitutkinnan toimittamistilannetta tilanteeseen, jossa rikoksesta epäilty on kuollut. Molemmissa on poliisiosaston näkemyksen mukaan kyse esitutkintalain 43 §:n 2 momentin 1 kohdan tarkoittamasta tilanteesta, jossa ketään vastaan ei voida nostaa syytettä. Lausunnossa katsottiin, että esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 14 § saattaa jossain määrin olla ristiriidassa esitutkintalaissa säädetyn yleisen esitutkinnan toimittamisvelvollisuuden kanssa.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen 29.9.2004 päivätyssä lausunnossa viitattiin ylikonstaapeli C:hen ja konstaapeli A:han kohdistetun kantelun osalta poliisilaitoksen 24.9.2004 antamaan päätökseen kantelijan 16.2.2004 tekemään kanteluun. Päätöksessä katsottiin, että A:n tekemää ja C:n hyväksymää tutkinnanlopettamispäätöstä voidaan arvostella. Päätöksessä oli todettu rikoksesta epäillyn henkilön syyllisyys ilman, että syyllisyys olisi kiistatta todistettu. Lisäksi päätöksessä arvosteltiin sitä, että rikoslaboratorion lausunnosta oli poimittu vain kohta, jossa epäillyn oli todettu johtopäätösasteikolla C viittaavan siihen, että epäilty olisi kirjoittanut lausunnossa luetellut Mario-tagit. Päätöksessä todettiin vielä, että poliisilla ei ole oikeutta päättää syyllisyydestä. Poliisilaitos antoi C:lle ja A:lle huomautuksen heidän virheellisestä menettelystään.

Rikoskomisario D:n osalta poliisilaitos totesi D:n myöntäneen selvityksessään, ettei hänen tekemänsä tutkinnanlopettamispäätös ollut asianmukainen sen vuoksi, että poliisiviranomainen ei voi päättää syyllisyydestä.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoi, että lopettaessaan esitutkinnan esitutkintalain 43 §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella esitutkintaviranomaisella

on oikeus arvioida näyttö ja päättää syyllisyydestä. Myös juttuihin, joita ei lähetetä syyteharkintaan tekijän ollessa viittätoista vuotta nuorempi, tulisi voida tehdä asianmukaiset päätökset. Tämä edellyttäisi oikeutta päättää syyllisyydestä, koska muutoin jutut jouduttaisiin jättämään avoimiksi. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan ei ole mahdollista yksiselitteisesti vastata, millaisissa tilanteissa alle 15-vuotiaan epäillyn jutun tutkinta tulisi keskeyttää, ja milloin sitä tulisi jatkaa. Jos tutkinta aloitetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 14 §:ssä mainituilla perusteilla, tutkinta tulisi saattaa niin pitkälle, että se voitaisiin päättää selvitetynä rikoksena. Poliisilaitoksen mukaan jos tutkinta lopetetaan sillä perusteella, että tekijä on alle 15-vuotias, syyllisyyden pitäisi olla selvä eli syyllisyydestä pitäisi olla "täysi näyttö".

Toisessa, 25.11.2004 päivätyssä lausunnossaan Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoi vielä, että konstaapeli A:n esittelemä esitutkinnan lopettamispäätös antoi muotoilunsa puolesta aiheen olettaa, että hän on pitänyt esitutkintalain ja asiassa saadun näytön vastaisesti rikoksesta epäiltyä syyllisenä.

Rikosylikomisario E

E kertoi 28.9.2004 päivätyssä selvityksessään vastanneensa kantelijan tekemän kantelun ratkaisemisesta. E kertoi kantelun saapuneen poliisilaitokselle 18.2.2004, ja että normaalimenettelyn mukaisesti asiakirjat lähetettiin keskustan poliisipiiriin selvityksen antamista varten. Maaliskuun 2004 alussa kantelija ilmoitti, että keskusrikospoliisille lähetetyssä vertailumateriaalissa oli ollut 4–5 muun pojan tekemiä tageja ja mainitsi, että ainakin kaksi näistä pojista olisi valmis todistamaan omat piirroksensa. E kertoi lähettäneensä kirjeen edelleen keskustan poliisipiiriin ja esittäneensä jutun uudelleenavaamista ja lisätutkimuksia. Noin kuukauden kuluttua saapui konstaapeli A:n selvitys. Myöhemmin selvisi, että kantelija ei enää suostunut nimeämään mainitsemiaan 4–5 muuta poikaa, koska ei halunnut heidän joutuvan rikoksesta epäillyiksi.

E ei kiellä, etteikö kanteluasian käsittelyyn olisi kulunut runsaasti aikaa. Hän ei kuitenkaan pitänyt käsittelyaikaa kohtuuttomana. E viittasi myös käsiteltävänä olleiden kantelu- ja selvitysasioiden aiheuttamaan suureen työmäärään.

Ylikonstaapeli C

C toimi tutkinnanjohtajana useita vahingontekoja koskeneessa esitutkinnassa. C kertoi, että asiassa oli todennäköisiä syitä epäillä kantelijan pojan syyllistyneen rikolliseen tekoon. Hän kiisti kantelussa esitetyn väitteen, jonka mukaan poliisin päätös olisi perustunut yksinomaan kotietsintään ja keskusrikospoliisin lausuntoon. Asian tutkintaa perustelivat myös korvauskysymysten selvittämistä kiinnostus. C kertoi päätyneensä tutkijan kanssa käydyn keskustelun myötä siihen, että kantelijan poika oli tehnyt ainakin osan Mario-tageista. Esitutkinnan päätöksessä ei kuitenkaan lähdetty tarkemmin erittelemään hänen tekemiensä töhryjen tarkempaa lukumäärää, koska tutkija kertoi asian menevän

sovitteluun, ja tiedossa oli kaupungin kanta siitä, että se on valmis kohtuullistamaan korvauksia.

C kertoi, että päätöksen perusteluissa olisi pitänyt ainakin todeta, että kantelijan pojan osalta ei ole riittävää näyttöä niiltä osin kuin keskusrikospoliisin tutkimuksissa oli tehty näytteistä vain "ei johtopäätöksiä" -tasoisia päätelmiä. C myönsi päätöksen olevan ylimalkainen. Hän kertoi allekirjoittaneensa sen sillä perusteella, ettei päätöksellä ole mitään tosiasiallista merkitystä asian mennessä sovitteluun, jossa oli alustavasti sovittu lähinnä minimaalisesta korvauksesta. C kertoi vielä, että päätöksessä oli mainittu laskennallinen määrä vahingoista, mistä voi saada sen kuvan, että kantelijan pojan katsottaisiin syyllistyneen kaikkiin kirjattuihin vahingontekoihin. C totesi, ettei tutkinnan lopettamispäätöksen kirjoittamisesta ole erillistä ohjetta sitä tilannetta varten, että epäilty on alle 15-vuotias.

Rikoskomisario D

D kertoi 6.9.2004 päivätyssä selvityksessään toimineensa tutkinnanjohtajana jutussa, jossa oli kyse kahden nuoren tekemäksi epäilystä raitiovaunun ikkunan maalaamisesta tagilla. D kertoi, että rikosilmoitukseen ei ole kirjattu sitä seikkaa, että tapahtumat samasta raitiovaunusta nähnyt vapaalla ollut vartija oli puhelimitse ottanut yhteyttä edustamansa yhtiön työvuorossa oleviin vartijoihin, jotka olivat yhdessä ilmoituksen tehneen vartijan kanssa ottaneet pojat kiinni. Koska asianosaiset ja heidän vanhempansa suostuivat vahinkojen korvaamiseen, ei asiassa ollut enää tarvetta jatkaa tutkintaa. D myönsi, että esitutkinnan päätös ei ollut asianmukainen siltä osin kuin sen sanamuodosta ilmenee poliisin näkemys epäiltyjen syyllisyydestä. D totesi, ettei poliisi esitutkintaviranomaisena voi tehdä sanotunlaista syyllisyyden toteavaa päätöstä.

Konstaapeli A

Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle kanteluasian yhteydessä 25.2.2004 antamansa selvityksen mukaan A oli ollut yhteydessä asianomistajan edustajan kanssa ennen kantelijan pojan kuulustelua. A ilmoitti kuulustelussa asianomistajan kannan siitä, että se tulee saattamaan asian korvausasiانا kärjääoikeuteen, jos asiassa ei päästäisi sovintoon. Kantelija ilmoitti, ettei missään tapauksessa halua asiaa käsiteltävän oikeudessa.

A kiisti yllä mainitussa sekä 19.11.2004 antamassaan selvityksessä kantelussa esitetyn väitteen siitä, että hän olisi todennut kantelijan pojan syyllistyneen 77 töhrintään. A myönsi mahdolliseksi, että hän on saattanut todeta kantelijalle, että asia voi tulla halvemmaksi tunnustamalla, koska asianomistaja oli ilmoittanut tulevansa myönnettyjen vahinkojen korvauksissa vastaan. A kuitenkin kiisti kehottaneensa ketään valehtelemaan. A kiisti myös väitteen siitä, että hän olisi päättänyt epäillyn syyllisyydestä ilman todisteita tai ennen keskusrikospoliisin lausunnon saapumista.

Kannanotto

3.2.1

Esitutinnan päätökset 22.1.2003 ja 28.11.2003

Esitutkintalain (449/1987; jäljempänä ETL) 7 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Säännöksen 2 momentin mukaan epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Säännöksen niin sanotun autonomisen tulkinnan mukaan "rikoksesta syytettynä" pidetään myös esitutkinnassa rikoksesta epäiltyä.

ETL 43 §:n 1 momentin mukaan esitutinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista tai rangaistusmääräyksen antamista varten. Säännöksen 2 momentin mukaan esitutkinta lopetetaan kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, jos 1) tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaadetta; tai 2) esitutkintaviranomainen on tutkinnan aloittamisen jälkeen päättänyt 4 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetulla perusteella luopua enemmistä toimenpiteistä.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988; jäljempänä EPA) 14 §:n mukaan kun viittätoista vuotta nuoremman lapsen epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, lasta voidaan kuulustella teon johdosta. Teon johdosta voidaan myös toimittaa tutkinta sen selvittämiseksi, onko viisitoista vuotta täyttänyt ollut osallisena rikoksessa, tai teolla menetetyn omaisuuden saamiseksi takaisin taikka jos tutkinnanjohtaja katsoo siihen olevan erityistä syytä tai jos sosiaalilautakunta sitä pyytää. Tutkinnasta on soveltuvin osin voimassa, mitä esitutkinnasta rikosasiassa on säädetty.

Omana näkemyksenäni totean seuraavan.

Sisäasiainministeriön 15.12.2004 päivätyssä lausunnossa on perusteellisesti käsitelty esitutinnan toimittamista ja esitutinnan päätöksen perustelemista tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty henkilö ei ole täyttänyt viittätoista vuotta. Lausunnossa on muun muassa katsottu, että rikosilmoitusten päätösten perusteluissa olevat maininnat eivät ole esitutkintalain 7 §:n 2 momentin mukaisia.

Voin omalta osaltani yhtyä lausunnossa esitettyyn. Käsillä olevassa asiassa poliisin päätösten perustelut ovat siten syyttömyysolettaman kannalta virheelliset. Ylikonstaapeli C, konstaapeli A ja rikoskomisario D ovat antamissaan selvityksissä itsekkin myöntäneet esitutkinnan päätösten virheellisyydet.

Syyllisyys on yksi rikoksen tunnusmerkistötekijöistä, jonka on täytyttävä, jotta rikoksen voidaan katsoa tapahtuneen. Rikosoikeudellisen vastuuikärajasääntelyn johdosta alle 15-vuotias ei voi olla syyllinen, eli nuorten henkilöiden ei missään olosuhteissa voi sanoa nimenomaan "syyllistyneen" rikokseen (vaikka henkilön teko muutoin täyttäisi rikoksen tunnusmerkistötekijät). Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 14 §:n mukaisessa tutkinnassa ei siis tuomita ketään. Poliisi tutkii asian ja toimittaa aineiston sosiaalilautakunnalle, joka tekee johtopäätöksensä asiassa ja ryhtyy toimiin, mikäli katsoo sen lastensuojelulain (683/1983) perusteella aiheelliseksi. Muutoksenhausta lastensuojelulain perusteella tehtyihin toimenpiteisiin säädetään lastensuojelulain 7 luvussa.

Yhdyn sisäasiainministeriön lausunnossa esitettyyn myös esitutkinnan päätöksen yleisestä perustelutarpeesta epäillyn ollessa alle 15-vuotias sekä perusteluiden epäobjektiivisesta valikoivuudesta sanotun osalta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos on jo antanut konstaapeli A:lle ja ylikonstaapeli C:lle huomautuksen heidän asiassa tekemänsä esitutkinnan päätöksen johdosta. C ja A ovat myös myöntäneet virheellisen menettelyn. Katson asiassa kyseen olevan ensisijaisesti oikeuskysymyksen tulkintaan liittyvästä seikasta. Pidän riittävänä toimenpiteenä kiinnittää C:n ja A:n huomiota heidän virheelliseen menettelyynsä sekä saattaa käsitykseni Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon.

Rikoskomisario D:n 22.1.2003 tekemässä päätöksessä – jota Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen mainittu huomautukseen johtanut kanteluvastaus ei koskenut – todetaan, että kaksi nimettyä alle 15-vuotiasta rikoksesta epäiltyä ovat "*syyllistyneet töhryän kirjoittamiseen 3T raitiovaunuun*". Toisin kuin edellä käsitellyssä esitutkinnan päätöksessä tässä tapauksessa esitutkinnan päätöksessä ei nimenomaisesti katsottu henkilöiden syyllistyneen tiettyyn yksilöityyn rikosnimikkeeseen. Epäselvyyksien välttämiseksi tässäkin tapauksessa olisi silti mielestäni ollut syyttömyysolettaman kannalta perustellumpaa käyttää syyllistyä-verbin sijasta jotain muuta teonsanaa. D:n päätöksessä on lisäksi lyhyesti kuvattu teon suorittamistapa, mitä voidaan pitää tarpeettomana, ottaen huomioon ettei asiassa voida nostaa syytettä henkilöiden rikosoikeudellisen vastuun täyttymättä jäämisen johdosta. Päätöksen perusteluihin ei kuitenkaan liity vastaavia objektiivisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia piirteitä kuin edellä käsitellyn päätökseen.

Katson riittäväksi toimenpiteeksi tältä osin saattaa käsitykseni esitutkinnan päätöksen virheellisestä laatimisesta rikoskomisario D:n tietoon.

3.2.2

Stop töhryille -projektin korvausvaatimukset

Helsingin kaupungin STOP Töhryille -projektin projektisuunnittelija kertoi 2.8.2004 puhelimitse kuultuna, että projektin laskutus perustuu oikeudessa jo vuosia käytössä olleeseen ja hyväksytyyn korvaussumman määrittelyn laskentatapaan. Korvausmäärät perustuvat todellisiin kustannuksiin ja sisältävät

valvonnan, puhdistuksen ja Helsingin kaupungin liikennelaitoksen (HKL) omien kulujen ohella myös STOP Töhryille -projektin vähäiset yleiskulut. Kustannuksia aiheuttavat eniten vartioinnin ja puhdistuksen henkilöstökulut. Puhdistus tapahtuu kello 22–03 välisenä aikana yötyönä. Töhryistä aiheutuvina kustannuksina lasketaan 0,25 neliometriä töhrytyn alan maksavan 89,15 euroa. Projektisuunnittelija kertoi, että korvausvaatimukset perustuvat kulujen kattamiseen eivätkä rahastukseen.

Totean, että rikokseen perustuvasta vahingonkorvauksesta päättää viime kädessä toimivaltainen tuomioistuin. Kyse on siis seikasta, joka kuuluu riippumattomien tuomioistuinten harkittavaksi. Tästä syystä en katso aiheelliseksi tässä yhteydessä ryhtyä enemmälti selvittämään STOP Töhryille -projektin vaatimien vahingonkorvausten määrää tai perusteita.

Rikokseen perustuvista vahingonkorvauksista asianomaiset tahot voivat myös sopia, kuten on tehty käsillä olevassa tapauksessa. Kantelijan 3.10.2005 lisäkirjeeseensä oheistamasta liitteestä ilmenee, että kantelijan poika ja Helsingin kaupunki ovat kirjallisesti muuttaneet aikaisemmin tehtyä sopimusta vahingonkorvaamisesta siten, että korvaussummaa alennettiin ja Helsingin kaupunki sitoutui palauttamaan osan jo suoritetuista korvauksista. Asiassa ei ole perusteita enemmille toimenpiteilleni.

3.2.3

Kiinniotto 14.12.2004

Oikeusohjeet

PKL 1 luvun 28 §:n 1 momentin mukaan muun muassa pidätetyn kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa. Tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 19 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäiltyinä pidätettyjen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava tämän lain säännöksiä. Säännöksen 2 momentin mukaan milloin joku on muutoin lain nojalla menettänyt vapautensa, on niin ikään, ellei asianomaisista säännöksistä muuta johdu, soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavangista on säädetty, kuitenkin ottaen huomioon vapauden menetyksen syy.

Tutkintavankeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

ETL 33 §:n 2 momentin mukaan jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella.

ETL 33 §:n 4 momentin mukaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen edustajille, jos se käy vaikeudetta päinsä.

Ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, paitsi jos vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Tällöin vajaavaltaisen edustajalle on ilmoitettava kuulustelusta mahdollisimman pian.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988; jäljempänä EPA) 15 §:n mukaan kun lasta kuulustellaan epäiltynä, sosiaalilautakunnalle on varattava tilaisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jollei tätä ole lastensuojelulain (683/83) 15 §:n 2 momentin perusteella pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Esitutkintaviranomaisen on viipymättä toimitettava kuulustelupöytäkirja sosiaalilautakunnalle.

Lastensuojelulain (683/1983) 15 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnan tulee olla edustettuna lapsen (alle 18-vuotiaan henkilön) tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

ETL 24 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyneen vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Poliisilain (493/1995) 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. (20.7.2005 voimaan tulleen poliisilain 9c §:n (525/2005) mukaan poliisimiehen on virassa ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Arvioitaessa poliisimiehen käyttäytymistä otetaan huomioon myös hänen asemansa ja tehtävänsä poliisihallinnossa.)

Sisäasiainministeriön 19.12.2003 antaman ja 1.1.2004 voimaan tulleen pidätettyjen kohtelua koskevan määräyksen (dnro SM-2003-03683/Tu-41) mukaan (kohta 2.2.9) pidätetyn turvallisuus, esitutkinnan suorittaminen, säilytysvarmuus ja säilytystilojen järjestys on varmistettava asianmukaisella valvonnalla. Poliisin säilytystiloja on mahdollisuuksien mukaan valvottava siten, että valvova henkilö tarkastaa kahden tunnin välein henkilökohtaisesti pidätetyn tilan. Jos pidätetyn terveydentila tai muu syy sitä edellyttää, pidätetyn tila on tarkastettava useammin. Tarkastus ei saa aiheuttaa pidätetylle tarpeetonta häiriötä ottaen erityisesti huomioon, mitä kohdassa 2.2.13 on sanottu pidätetyn lepoajasta. Pidätetyllä on oltava jatkuva mahdollisuus saada yhteys valvontahenkilöön.

Sisäasiainministeriön mainitun määräyksen kohdan 2.2.10 mukaan pidätetylle on varattava mahdollisuus perustarpeista huolehtimiseen kuten ravintoon,

lepoon, puhtauteen ja ulkoiluun sekä sairauden hoitoon säilytystilan päiväohjelman mukaisesti. Perustarpeista huolehtimisessa on otettava huomioon säilytyksen kesto sekä mahdollisuuksien mukaan pidätetyn omat toivomukset. Sisäasiainministeriön määräyksen kohdan 2.2.12 mukaan jos vapauden menetys kestää yhtäjaksoisesti yli 12 tuntia, pidätetylle on annettava mahdollisuus terveelliseen, monipuoliseen ja riittävään ateriointiin. Ateriointiin kuuluu pääsääntöisesti kolme ateriaa vuorokaudessa, joista vähintään yhden on oltava lämmin. Vapaudenmenetyksen kestäessä alle 12 tuntia on pidätetylle annettava tarvittaessa soveltuvaa ravintoa ottaen huomioon vapaudenmenetyksen kesto aika. Pidätetylle on järjestettävä mahdollisuus saada raikasta vettä ja pidätetyn pyynnöstä hänelle on mahdollisuuksien mukaan annettava kuumaa vettä kahvin, teen tai muun juoman valmistamisen.

Sisäasiainministeriön määräyksen kohdan 2.2.14 mukaan pidätettyä on neuvoin ja kehotuksin ohjattava järjestykseen, puhtauteen ja säilytyshuoneen siistimiseen. Pidätetylle on järjestettävä henkilön perustarpeiden mukaiset mahdollisuudet henkilökohtaisen hygienian hoitamiseen kaikkina vuorokaudenaikoina. Määräyksen kohdan 2.4.1 mukaan säilytystilojen on vastattava terveydellisiä vaatimuksia siisteyden, lämmityksen, tuuletuksen, valaistuksen ja puhtauden suhteen.

Sisäasiainministeriön määräyksen kohdan 2.2.29 mukaan alle 18-vuotiaan pidätetyn kohtelussa on otettava huomioon hänen ikänsä, kehitysasteensa ja näistä seuraavat erityistarpeet. Alle 18-vuotiaiden kohtelussa on tarvittaessa pyydyttävä apua sosiaaliviranomaisilta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen kanteluun hankittu selvitys

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen 21.1.2005 antaman kanteluvastauksen mukaan asian tutkinnanjohtaja F oli saanut tiedon kantelijan pojan ja erään toisen pojan kiinniotosta 14.12.2005 pian kello 8:n jälkeen aamulla. F määräsi pojat tuotavaksi poliisilaitokselle ja määräsi henkilökohtaisesti konstaapeli B:n ottamaan jutun hoitoonsa. Tutkinnanjohtaja oli koko aamupäivän siinä uskossa, että B hoitaa poikien asiaa, ja teki itse selvityksiä epäillyn vahingonteon tapahtumapaikasta ja tutkintaforumista. Vastauksen mukaan konstaapeli B ei ollut suorittanut tehtäviään kuten tutkinnanjohtaja oli määrännyt, ja varsinaisiin kuulusteluihin päästiin vasta kello 13.00 jälkeen, jolloin puoliltapäivän töihin tullut ylikonstaapeli G otti kuulustelut hoitaakseen.

Vastauksen mukaan poliisilaitoksen päivystyksen säilytystiloissa ei saa olla valvontakameraa. Yhteydenottoja varten säilytystilojen seinässä on painike, jota kantelijan poika ei ilmeisesti ollut osannut käyttää, eikä kukaan päivystyksessä työskennellyt ollut havainnut hänen mahdollisia yhteydenottoyrityksiä. Pojan luona oli kuitenkin selvitysten mukaan käyty useita kertoja kiinnioton aikana. Vettä ja tarvittaessa ruokaa olisi ollut pyynnöstä järjestettävissä kiinnioton pitkeytyessä. Käsillä olleessa tapauksessa yhteydenotto-ongelmat nähtiin syyksi sille, ettei ruokaa tai juomaa ollut toimitettu kiinnioton aikana. Keskustan tutkintayksikön johtaja pahoitteli vastauksessa asian hoitamisen epätoivottua tapaa ja ilmoitti vastaisuudessa huolehdittavan siitä, että työssä onnistutaan paremmin.

Ylikonstaapeli G:n 2.1.2005 antaman selvityksen mukaan hän oli tullut töihin noin 12.00 aikoihin. Hän sai puhelinsoiton noin kello 13.00 vanhempi konstaapeli H:lta, joka ilmoitti että G:n tutkittavaksi on kirjattu rikosilmoitus, jossa oli kiinniotettuna kaksi alaikäistä graffitintekijää. G oli kertomansa mukaan tiedustellut H:lta, oliko kyseistä juttua tarjottu aamuvuorossa olleelle konstaapeli B:lle. H:n vastauksen mukaan hän oli soittanut B:lle, joka kuitenkin oli kieltäytynyt ottamasta juttua tutkittavakseen vedoten aamupäivälle kutsumiensa asiakkaiden kuulusteluihin sekä muutaman päivän kuluttua alkavaan vuosilomaansa. Selvityksen mukaan B oli antanut määräyksen H:lle, että kyseinen juttu kirjataan G:n tutkittavaksi. G kertoi tämän jälkeen ottaneensa yhteyttä B:hen. He sopivat hoitavansa kumpikin yhden kiinniotetun kuulustelun – G kuulusteli kantelijan pojan. G:n kertoman mukaan B oli kysynyt häneltä, tunteeko G kantelijan tehneen kantelun poliisin menettelystä. G pääsi kuulustelemaan kantelijan poikaa noin kello 14.00 jälkeen.

Konstaapeli B:n poliisilaitokselle 25.1.2005 antaman selvityksen mukaan hän oli kutsunut 14.12.2004 viisi ihmistä kuulusteluun kello 13.00 mennessä. B:n mukaan noin kello 9.20 vanhempi konstaapeli H soitti hänelle ja ilmoitti alakerrassa olevan kiinniotettuna kaksi alaikäistä epäiltyä junamaalaria. B kertoi vastanneensa olevansa kuulustelussa ja pyysi, että juttu laitettaisiin ylikonstaapeli G:n nimiin. B ilmoitti kertomansa mukaan myös, että G tulee töihin kello 12.00, ja että B tulee heti päivystykseen saatuaan kuulustelun loppuun.

Konstaapeli B:n mukaan myös tutkinnanjohtaja F ilmoitti hänelle H:n soiton jälkeen 3. kerroksen kahvihuoneessa kahdesta kiinniotetusta junamaalarista. B kävi molempien kiinniotettujen luona suorittamassa alkupuhuttelun ja kirjaamassa yhteystiedot muistiin, ja jatkoi sitten suorittamaan sovittua kuulustelua. B:n mukaan hänellä ei tuossa vaiheessa ollut lähempiä tietoja epäillyistä vahingonteosta, mistä syystä poikien kuulustelua ei tuolloin olisi edes voinut suorittaa. B kertoi toisen kuulustelun jälkeen saaneensa poikien jutun rikosilmoituksen valmiiksi noin kello 10.30. Tämän jälkeen B pyysi, että Pasilan vaunuvarikolle mentäisiin kuvaamaan junarunko, ja suoritti vielä toistamiseen poikien alustavaa puhuttelua. B kiisti minkäänlaisen uhkailun, ja kertoi konstaapeli H:n ilmoittaneen kummankin pojan päässeen tarpeilleen wc-tiloihin ja saaneen myös vettä.

Konstaapeli B kertoi selvityksessään, että hän sanoi kantelijan pojalle ennen tämän toista alustavaa puhuttelua "*Joko nyt taas olet täällä!*". B kertoi tarkoituksensa olleen ottaa toinen pojista kuulusteluun, mutta tämä ei onnistunut, koska kello 11.00 sovittu asiakas tulikin paikalle noin puoli tuntia etuajassa.

Konstaapeli B:n mukaan vähän ennen puoltapäivää tutkinnanjohtaja F käveli B:n huoneen ohi, jolloin B kysyi mitä jutulle tehdään. F lupasi ottaa selvää, missä junarunko oli maalattu. Puolen päivän jälkeen B kertoi saaneensa vanhempi konstaapeli H:lta ilmoituksen siitä, että junarunko oli valokuvattu, joten ilmoitus oli lopullisesti valmis kuvien kanssa vasta kello 12.00 jälkeen. Viimeisen kuulustelunsa jälkeen eli kello 13.30 jälkeen B meni kysymään tutkinnanjohtajalta,

mitä tehdään poikien kuulusteluiden suhteen. G:n kanssa sovittiin, että kuulustelut jaetaan heille kahdelle.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen 25.7.2005 lausuntoon perustuva selvitys

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoo 25.7.2005 päivätyssä lausunnossaan, että kertynyt selvitys ei tue väitettä uhkailusta tai vihjailusta poliisiasemalla. Myöskään epäilylle poliisin kustosta ei ole saatavissa tukea. Poliisilaitos toteaa olevan riidatonta, että kantelijan pojan kuulustelu oli aloitettu vasta useiden tuntien päästä kiinniotosta. Lausunnon mukaan merkittävä syy tähän on se, että kuulustelua ei ole tarkoituksenmukaista aloittaa ennen kuin kuulustelijalla on käytössään kaikki tapaukseen liittyvät seikat. Yksi syy viivästykselle on myös se, ettei konstaapeli B ollut täysin noudattanut tutkinnanjohtaja F:n ohjeita. B oli kuitenkin aloittanut tutkintatoimenpiteet.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen keskustan poliisipiirin johtaja kertoi 11.7.2005 päivätyssä lausunnossaan muun muassa, että jatkossa poliisipiirissä tullaan kiinnittämään huomiota toiminnan päivittäiseen johtamiseen sekä sisäiseen tiedonkulkuun ja yhteistoimintaan. Koulutuksessa tullaan tähdentämään tutkinnanjohtajan vastuuta yksittäisen jutun tutkinnassa. Hän katsoi myös, että vaikka asiassa ei ole toimittu suoranaisesti esitutkintasäädösten vastaisesti, olisi käsillä oleva kantelu ilmeisesti jäänyt tarpeettomana tekemättä, jos tutkintatoimenpiteet olisi suoritettu tutkinnanjohtajan odotusten mukaisesti.

Jutun tutkinnanjohtajana toiminut komisario F kertoi 22.6.2005 päivätyssä selvityksessään, että hän antoi aamulla jutun vanhempi konstaapeli B:lle. Partio soitti vielä vähän kello yhdeksän jälkeen ja kertoi, että ilmoitusta tehdään ja että B on käynyt tutustumassa juttuun ja puhuttamassa poikia. Noin 12–13 aikaan F:lle selvisi, että jutun hoitaminen on edelleen kesken. Hän totesi, ettei juttua ole hoidettu käsketyllä tavalla eikä B ollut ilmoittanut hänelle, että B:llä oli muita tehtäviä kesken.

Konstaapeli B viittasi 15.6.2005 päivätyssä selvityksessään aikaisemmin antamaansa selvitykseen. Hän korosti sitä, ettei ollut tietoisesti laiminlyönyt tehtäviään, koska hän oli muun muassa ryhtynyt toimenpiteisiin kertomallaan tavalla jo aamupäivällä. B toi myös esille, että olemassa ei ole mitään pysyväisohjetta siitä, että juttuvuoroon ei saa kutsua kuultavia. B:n mielestä jo asianosaisten oikeusturvan kannalta ei ole perusteltua ryhtyä kuulusteluihin ennen rikosilmoituksen valmistumista. Yhteydenotot sosiaalipäivystystoimistoon ja huoltajiin, holhoojaan ja kuulustelutodistajaan vievät myös oman aikansa.

B:n selvityksen mukaan hän sai toisen pojan huoltajan puhelinnumeron (ilmeisesti) aamupäivän aikana, ja sopi hänen kanssaan, että huoltaja tulee mukaan kuulusteluun. B ilmoitti asiasta myös Helsingin sosiaalipäivystystoimistoon, josta saapui sosiaalityöntekijä kantelijan pojan kuulusteluun. B kertoi, että molemmilla pojilla oli mahdollisuus syömiseen ja wc:ssä käymiseen ja katsoi, että noin kuuden tunnin syömättömyys ei ollut

kohtuuton. B korosti sitä, että esitutkintatoimenpiteet aloitettiin niin pian ja sillä tarmolla kuin se oli kyseisen hetken olosuhteissa mahdollista.

Arviointi

Saamani selvityksen mukaan kiinniotettujen poikien saapuessa poliisilaitokselle juttuvuorolistalla oli aamupäivän aikana ainoastaan konstaapeli B, jolla oli samaan aikaan kuulusteluita hoidettavanaan. B kävi kahteen otteeseen aikaisemmin sovittujen kuulusteluiden välissä suorittamassa poikien alustavia kuulusteluita, missä yhteydessä hän muun muassa hankki poikien huoltajien yhteystietoja ja otti yhteyttä sosiaaliviranomaisiin. Käytettävissäni olevan selvityksen valossa huoltajalle ilmoittamisen ajankohdasta ei ole tarkempaa tietoa. Tapauksen olosuhteista saamani käsityksen perusteella minulla ei kuitenkaan ole aihetta epäillä, että ilmoituksen tekemisessä olisi viivytelty tai muutenkaan toimittu epäasianmukaisesti. Asia ei näiltä osin anna aihetta toimenpiteilleni.

Kuulusteluiden sopimisesta juttuvuoropäivälle ei ole laissa säädetty ja kyseinen seikka jää poliisihallinnon omien mahdollisten ohjeiden tai määräysten varaan. Selvityksen mukaan Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella ei ole annettu asiasta ohjeistusta. Minulla ei ole laillisuusvalvojana huomauttamista asian tästä puolesta.

Kantelussa esitetyt väitteet epäasianmukaisesta käytöksestä on kiistetty. Asiaan ei nähdäkseni ole saatavissa relevanttia lisäselvitystä. Minulla ei ole aihetta epäillä virheellistä menettelyä kuvatussa suhteessa.

Selvityksen mukaan kiinniotetuilla pojilla on ollut mahdollisuus wc:ssä käyntiin ja heille on myös tarjottu juotavaa. Asiassa ei ole näytetty menetellyn pidätettyjen kohtelua koskevien säännösten vastaisesti. Syy siihen, miksi kantelijan pojalle on ilmeisesti jäänyt epäselväksi mahdollisuus ottaa henkilökuntaan yhteyttä seinässä olevan napin avulla, jää epäselväksi. Selvitys ei esimerkiksi vastaa siihen, onko seikkaan pojille kerrottu eikä siihen, onko säilytystiloissa ohjeet yhteyden ottamiseksi. Hyvän käytännön mukaista olisi joka tapauksessa ilmoittaa vapautensa menettäneelle yhteydenottomahdollisuuksista. Ohjeistuksen merkitys korostuu erityisesti ensimmäistä kertaa pidätettyjen ja nuorten henkilöiden kohdalla.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen 25.7.2005 päivätyssä lausunnossa katsotaan, että poliisilaitoksen sisäisessä laillisuusvalvonnassa tullaan kiinnittämään erityistä huomiota lähijohtamiseen ja esimiesvalvonnan toteutumiseen. Tämä sekä se huomioon ottaen, että asiassa ei ole tullut esille näyttöä selvästi virheellisestä menettelystä katson, että asia ei anna aihetta oikeusasiamiehen toimenpiteille.

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 esittämäni käsityksen esitutkinnan päätöksen laatimisen virheellisyydestä rikoskomisario D:n, ylikonstaapeli C:n ja konstaapeli A:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 esittämäni käsitykset myös Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon.
